

BRIEFGEHEIM

In Nederland is het briefgeheim volgens de grondwet gewaarborgd: dit betekent dat brieven die aan de post of andere openbare instellingen van vervoer zijn toevertrouwd, niet zonder meer door anderen dan de geadresseerden geopend mogen worden. Een opening kan alleen op last van de rechter plaats vinden en dan weer alleen in bepaalde gevallen die stuk voor stuk in de wet genoemd worden.

- DE INVOERING VAN DE BRIEFKAART

Toen in de vorige eeuw in Nederland stemmen opgingen om, in navolging van enkele andere Europese landen, de briefkaart ook hier in te voeren, kwamen er van de zijde van de Nederlandse regering nogal wat bezwaren naar voren: iedereen, b.v. alle ambtenaren van de post-rijen, de huisgenoten van de geadresseerde, enz. kon zo maar lezen wat er op die kaart geschreven stond. Dit betekende: schending van het briefgeheim en dus schending van de grondwet!



De eerste briefkaart, die eerst nogal wat bezwaren opleverde maar nu niet meer weg te denken is.

Wanneer men nu leest wat er toen tegen de invoering van de briefkaart geschreven werd, vraagt men zich af of de ministers en kamerleden niet wat beters te doen hadden dan over zulke kleinigheden te praten. Na uitvoerige discussies werd uiteindelijk besloten de briefkaart in te voeren en in 1871 was het zover. Het merkwaardige is dat de briefkaart sindsdien een geweldige vlucht genomen heeft, omdat de kaart bijzonder geschikt was voor een korte mededeling en goedkoper was dan een brief.

- DE EERSTE WERELDOORLOG

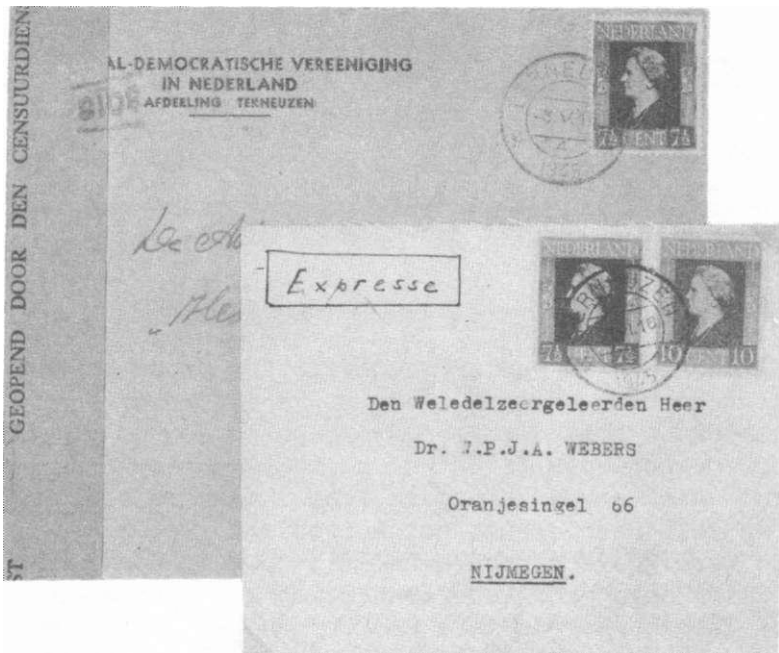
In de eerste wereldoorlog werd er in Nederland in beperkte mate censuur toegepast: dit betekende dat door de militaire autoriteiten brieven geopend werden om na te gaan of in de brieven soms mededelingen stonden die het land in gevaar konden brengen. Deze opening was mogelijk omdat de Nederlandse regering in enkele provincies de Staat van Beleg had afgekondigd in verband met de oorlogsomstandigheden. Dit is één van de gevallen waarbij censurering van brieven mogelijk is. Deze censuur vond plaats in de provincies die aan België grenzen, dus in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Merkwaardigerwijs vond geen censuur plaats op post van of naar Duitsland. Mij is niet bekend waarom dit achterwege bleef. Aan het einde van de oorlog werd de censuur opgeheven.

- DE TWEDE WERELDOORLOG

Na het uitbreken van de tweede wereldoorlog op 3 september 1939 was er in Nederland wel verhoogde waakzaamheid maar geen censuur op brieven of kaarten. Deze censuur werd pas ingevoerd op 10 mei 1940 toen Nederland door Duitsland overvallen werd. Het bleek dat er op dit gebied niets was voorbereid, terwijl door de oorlogshandelingen waarbij de Duitsers vrij snel Nederland binnentrokken, van deze censuur weinig terecht kwam. Toch zijn er enkele gecensureerde brieven bekend. Na de capitulatie op 14 mei 1940 werd de censuur opgeheven.

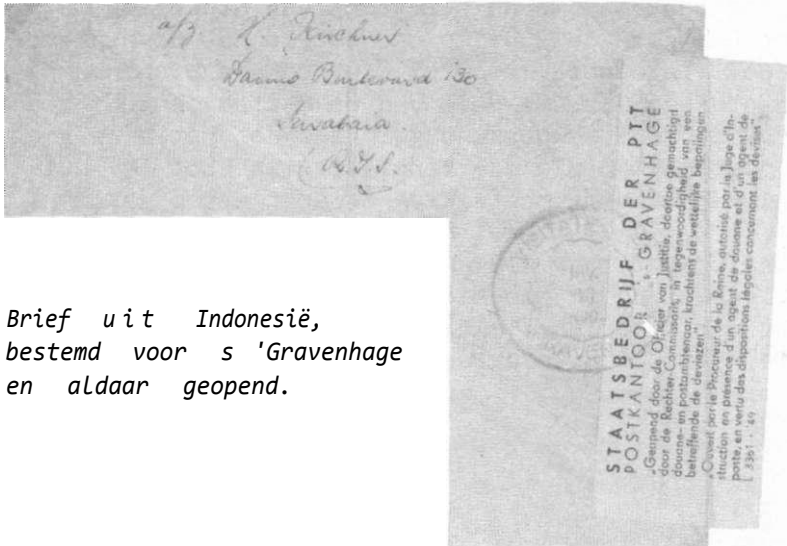
De Duitsers hadden in hun land direct na het uitbreken van de oorlog in september 1939 de censuur op brieven en kaarten naar en van het buitenland ingevoerd: deze censuur bleef gedurende de gehele oorlog bestaan. Na de bezetting van Nederland werd door hen geen censuur op de Nederlandse binnenlandse poststukken met stempels van de Duitse censuur bekend. Een Duitse deskundige meent dat het hier ging om poststukken die per vergissing in voor het buitenland bestemde postzakken terecht waren gekomen.

Begin september 1944 werd door de Nederlandse regering in Londen bepaald dat, direct na de bevrijding van Nederland, aldaar censuur op brieven, briefkaarten en telegrammen moest worden ingevoerd.



Brief, afgestempeld op 3 mei 1945 te Terneuzen en bestemd voor Eindhoven en aldaar gecensureerd. De binnenlandse censuur heeft geduurd tot 7 juni 1945. De expresse brief van Terneuzen naar Nijmegen, verstuurd 29 juni 1945 is niet meer gecensureerd.

Deze censuur betrof niet alleen de post naar of uit het buitenland maar ook de binnenlandse post. Geleidelijk werd deze censuur afgeschaft, totdat in de periode oktober 1945 - maart 1946 alleen nog het



*Brief uit Indonesië,
bestemd voor s 'Gravenhage
en aldaar geopend.*

briefverkeer van en naar Ned. Indië gecensureerd werd. Op 4 maart 1946 eindigde deze censuur.

- DE DEVIEZENCONTROLE

Het censureren van brieven gebeurde om na te gaan wat er geschreven werd, b.v. om te controleren of bepaalde berichten werden doorgegeven aan de vijand. In de na-oorlogse jaren werden echter brieven geopend, niet om de inhoud te lezen, maar om te zien of er geld naar of uit het buitenland gesmokkeld werd. Deze controle is vrij spoedig na de bevrijding begonnen. Nederland beschikte toen maar over zeer weinig deviezen en er moesten vele goederen in het buitenland gekocht worden. Men moest dus met het weinige vreemde geld waarover men beschikte, zeer zuinig zijn en men kon niet toestaan dat gewone burgers per brief probeerden geld naar het buitenland te sturen. Deze deviezencontrole heeft tot ongeveer 1953 geduurd.

Zoals hiervoor reeds werd opgemerkt was het niet mogelijk brieven zo maar te openen om te zien of er soms papieren geld of andere waardepapieren in-zaten. De postambtenaren hadden opdracht om verdachte brieven door te lichten waarvoor men over speciale apparatuur beschikte. Deze doorlichting gebeurde meestal in Amsterdam, Rotterdam of Den Haag, de plaatsen waar de post voor verzending naar het buitenland verzameld werd. Verdachte brieven werden dan naar een rechter-commissaris gebracht en onder zijn toezicht geopend. Na de controle werd de brief met een speciale strook gesloten.

Werd in een brief geld gevonden dan volgde, wanneer het kleine bedragen betrof, terugzending aan de afzender. Laatstgenoemde kreeg dan wel een



Brief op 4 april 1949 verzonden van De Haag naar Wiesbaden. Te Frankfurt voor een deviezencontrole geopend. De brief werd geretourneerd omdat er een bankbiljet van f 10.- in zat. De afzender had op de achterzijde een fictief adres vermeld, waardoor de brief niet kon worden teruggegeven. Na opening door de FIT werd het geld gevonden. Vermoedelijk is de brief door de Justitie in beslag genomen.

waarschuwing dat bij herhaling van deze smokkel boete, enz. kon volgen. Vond men grotere bedragen dan werd tegen de afzender proces-verbaal opge- maakt. Stond op de enveloppe geen afzender en was ook uit de brief niet op te maken wie de brief ver- stuurd had, dan werd het geld verbeurd verklaard.

- POSTZEGELRUIL MET HET BUITENLAND

In de jaren na de tweede wereldoorlog was het ook verboden postzegels in brieven in te sluiten voor ruil met buitenlandse verzamelaars; gebruikte en ongebruik- te postzegels vielen onder het begrip geldswaardige pa- pieren. De Nederlanders wilden graag de in de oorlog



Een z.g. Polling-brief'.

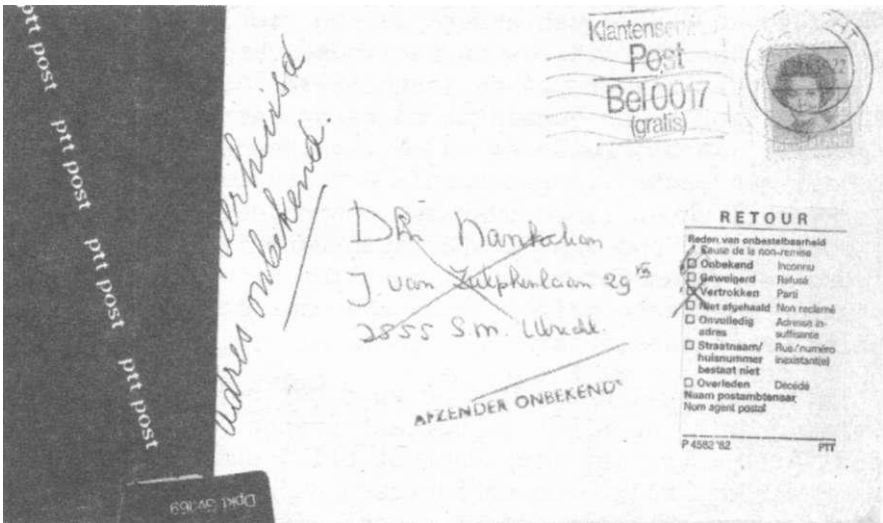
Toen na de bevrijding op bescheiden schaal postzegel- ruil werd toegestaan, gebeurde dit onder de voorwaarde dat zowel de brief naar het buitenland als de retour- brief via de heer Polling, als vertegenwoordiger van de Nederlandse Bond van Filatelistenverenigingen, zouden lopen. Een retourbrief uit Lausanne van 20 au- gustus 1952 met een waarde van f 5.- aan postzegels. De brief werd ongeopend vrijgegeven door de PTT.

uitgegeven zegels van andere landen voor hun verzameling hebben, terwijl de buitenlandse verzamelaars de Nederlandse zegels van de jaren 1940 - 1945 in ruil wilden ontvangen. Na enkele jaren is er toen een regeling gekomen waarbij ruil met het buitenland werd toegestaan onder een aantal voorwaarden. De belangrijkste was dat elke ruil moest lopen over een contactpersoon van de Nederlandse Bond van Filatelisten-verenigingen: hiermee werd voorkomen dat men toch op allerlei manieren ging ruilen buiten de officiële kanalen om. Deze bemiddeling heeft enkele jaren geduurd.

Bij deze ruil moest men de voor het buitenland bestemde brief open aan de contactpersoon aanbieden, zodat ook hier weer niet meer van het briefgeheim gesproken kan worden. Alleen de contactpersoon nam kennis van de inhoud van de brief, zodat slechts één buitenstaander de brief las.

- *ONBESTELBARE BRIEVEN*

Het komt herhaaldelijk voor dat brieven onbestelbaar blijken te zijn, b.v. door foutieve of onvolledige adressering. De bedoeling is dat deze brieven dan aan de afzender worden teruggestuurd, maar dit kan alleen wanneer de afzender zijn adres op de enveloppe vermeld heeft. Ontbreekt dit adres, dan is Leiden in last. Dit soort onbestelbare brieven moet dan volgens de voorschriften van de PTT opgestuurd worden naar de Centrale Directie in Den Haag, waar een afdeling Rebuten is, dat is een afdeling van onbestelbare stukken. Op deze afdeling werken enkele PTT-ambtenaren die gemachtigd zijn dit soort brieven te openen: zij zijn ook door de rechter beëdigd ter bescherming van het briefgeheim. Door de brieven te openen hopen deze ambtenaren aanknopingspunten te vinden over de geadresseerde en/of de afzender zodat de brief toch nog ergens heen kan worden gestuurd. Hier vindt dus in wezen schending van het briefgeheim plaats, maar men heeft hierbij toch een aantal maatregelen getroffen om dit geheim zo goed mogelijk te beschermen.

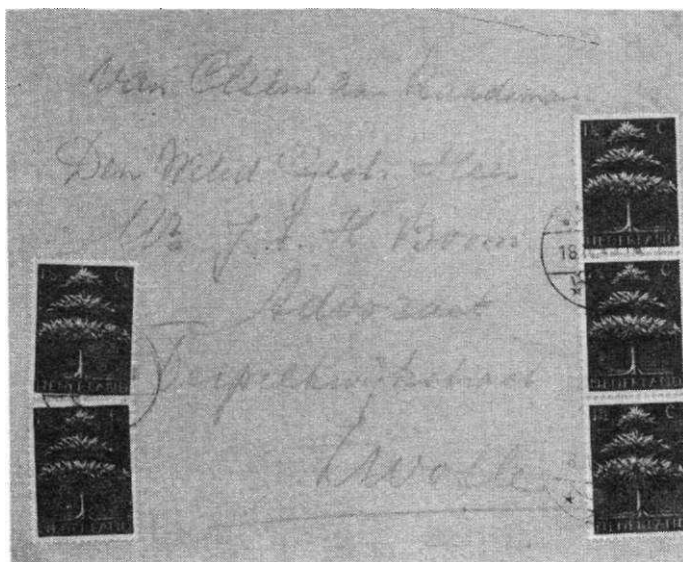


Deze brief was onbestelbaar omdat de geadresseerde verhuisd was en op de enveloppe geen afzender vermeld stond. De brief werd door de PTT in Den Haag geopend.

- GEVANGENEN

Personen die om de een of andere reden worden vastgehouden, b.v. door de politie of zij die tot een gevangenisstraf zijn veroordeeld, verliezen daardoor bepaalde burgerrechten: zo werd in het verleden al hun binnenkomende en uitgaande post gelezen door een daartoe aangevozen ambtenaar. Een uitzondering werd gemaakt voor brieven van of naar hun verdediger, hun advocaat dus: deze brieven mochten niet door het gevangenispersoneel geopend en gelezen worden. Tegenwoordig zijn deze bepalingen voor het corresponderen met de "buitenwacht" voor mensen die een gevangenisstraf uitzitten aanmerkelijk versoepeld.

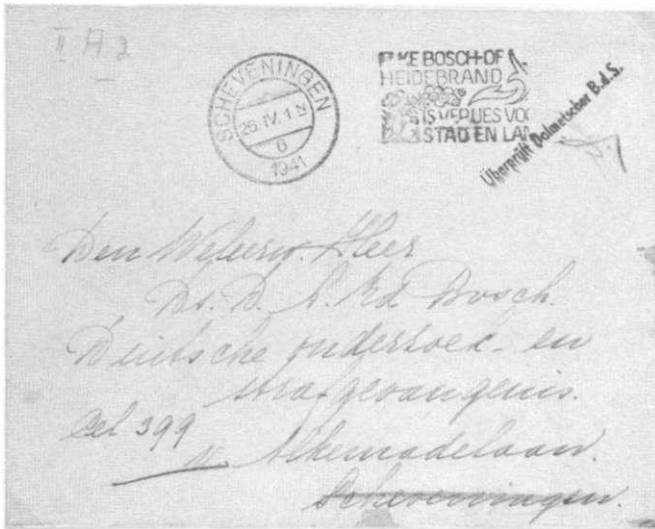
Prentbriefkaart voor een
gevangene in Veenhuizen
met censuurstempel.



Brief van 18 april 1945 uit het Bewarings- en Ver-
blijfskamp "Beugen" te Staphorst. Geen censuur.
Aangezien Zwolle op 14 april 1945 bevrijd werd,
moet dit wel één van de eerste brieven uit dit
kamp zijn.

Vroeger was het zo dat wanneer in een cel brieven of kaarten werden aangetroffen die niet voorzien waren van een censuurstempel, deze stukken in beslag genomen werden en soms werd zelfs in bepaalde gevallen voor het in bezit hebben van deze niet-gecensureerde stukken straf gegeven.

In de oorlog werd ook de post van en naar krijgsgevangenen streng gecensureerd, evenals de weinige post van en naar personen in concentratiekampen of in het beruchte Oranjehotel, de strafgevangenis in Scheveningen. Af en toe scheurden de Duitsers zelfs de postzegels van de brieven om na te gaan of onder de zegels geen verborgen boodschappen stonden. Verder werd ook de post van en naar Joodse burgers b.v. in Westerbork gecensureerd, ofschoon deze mensen geen enkele misdaad begaan hadden: zij behoorden echter tot een ras dat de Duitsers wilden uitroeien.



Brief met stempel Scheveningen 26 april 1941 en bestemd voor een gevangene in de Deutsche Polizeigefängnis, meer bekend als het Oranjehotel. Be postzegel is verwijderd om na te gaan of daaronder een verborgen boodschap was aangebracht. Censuurstempel met paraaf van de tolk bij de Befehlshaber der Sicherheitspolizei.



Brief van 20 augustus 1947 uit het Bewarings- en Verblifskamp te Valkenburg (L) met censuurstempel.

Prentbriefkaart voor een politieke deliquent in het interneringskamp te Marum (Gr.).

- CONCLUSIE

Het briefgeheim is in Nederland gewaarborgd en het openen van brieven door anderen dan de geadresseerde kan alleen in bijzondere gevallen. Hierbij geldt echter een aantal maatregelen om te voorkomen dat de inhoud van brieven verder bekend wordt dan strikt noodzakelijk is. Een veilig gevoel dus.

Drs. W.J.v.Doorn